

สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาในวิถีใหม่

(กระบวนการทัศน์พัฒนาสังคม)

อมรา พงศาพิชญ์
๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๔

การเปลี่ยนแปลงฐานะของสังคมศาสตร์สู่ศตวรรษปัจจุบัน (1)

- ระยะต้นๆ (ยุค คลาสสิก)รวมเรียกว่า นักคิด นักปราชญ์ นักทฤษฎี (Compt, Durkheim, Weber, Marx, Freud)
.....นักคิดพยายาม อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร มีปฏิบัติการอย่างไร
.....เทววิทยา ปรัชญา
- สังคมศาสตร์กระแสหลัก ปฏิฐานนิยม (positivism)
.....วิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ สร้างทฤษฎี มีเหตุผล ข้อมูลเชิงประจักษ์
.....เกิดสำนักต่างๆ เกิดสาขาวิชาต่างๆ แบ่งวิชาการ/วิชาชีพ
.....อธิบายว่าสังคมตะวันตกคือแม่แบบของ สังคมสมัยใหม่แนวทุนนิยม (Modernism/Modernization)
.....เชื่อ ในบรรทัดฐาน ค่านิยม แบบตะวันตก สังคมที่ไม่เหมือนตะวันตก ไม่พัฒนา ไม่เจริญ
.....สังคมต้องมี เสถียรภาพ (social solidarity)
.....เป้าหมายของสังคมคือการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงฐานะของสังคมศาสตร์สู่ศตวรรษปัจจุบัน (2)

- สังคมศาสตร์สำนักปรากฏการณ์นิยม (phenomenology)

 -ยังไม่เน้นการสร้างทฤษฎี

 -มุ่งเน้นการจัดทำระบบข้อมูล จัดหมวดหมู่องค์ความรู้ (classification)

 -เก็บข้อมูลปฐมภูมิในพื้นที่ ทำงานภาคสนาม

- สังคมศาสตร์กระแสทางเลือก หลังสมัยใหม่ (post-modernism)

 -สาขาวิชาขยายขอบเขต ผสมผสาน บูรณาการ ข้ามสาขา

 -เกิดสาขาวิชาใหม่ๆ บูรณาการสาขาวิชา สหสาขา

 -อิทธิพลของแนวคิด ทวนกระแสหลัก และ วิชาการเดิมถูกท้าทาย (critical theory)

 -แนวคิดการรู้/ประกอบสร้างใหม่ (constructivism)

 -ให้ความหมายใหม่ ตีความใหม่ ทฤษฎีใหม่

 - เป้าหมายของสังคม คือ ความเสมอภาค เท่าเทียม และเป็นธรรมทางสังคม

ลักษณะของทฤษฎีทางสังคม

๑. ทฤษฎีหลัก (Grand Theory) แนวปฏิฐานนิยม (positivism) ทฤษฎีที่อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งได้รับการพิสูจน์ ตรวจสอบ/ทดสอบ ว่าเป็นความเป็นสากลและเป็นที่ยอมรับว่าสามารถให้คำอธิบายเกี่ยวกับมนุษยชาติทั้งหมด เป็นการสร้างทฤษฎีแบบนิรนัย (deductive)
๒. ทฤษฎีระดับกลาง (Mid-range Theory) ทฤษฎีที่มีความถูกต้อง แม่นยำ ในการอธิบายปรากฏการณ์ในพื้นที่แห่งหนึ่ง และยังอยู่ในกระบวนการพิสูจน์/ตรวจสอบ และยังไม่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล เนื่องจากบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน
๓. ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) แนวปรากฏการณ์นิยม (phenomenology) ทฤษฎีเบื้องต้นที่สร้างบนฐานของปรากฏการณ์ในทีใดทีหนึ่ง ปรากฏการณ์มีความสัมพันธ์กับบริบทและสภาพแวดล้อมของสังคมนั้น ข้อสรุปจึงใช้ได้หรือรับรู้ว่าคุณต้องเฉพาะบางกรณีเท่านั้น เป็นการสร้างทฤษฎีแบบอุปนัย (inductive)

สังคมวิทยา/มานุษยวิทยา

สังคมวิทยา

- องค์ความรู้เกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม ความรู้สึนึกคิด และ พฤติกรรมของมนุษย์
- เนื้อหาเกี่ยวกับ การเข้าใจ องค์รวมของมนุษย์ และสังคม ในมิติต่างๆ ตามรูปแบบสังคมตะวันตก
- เนื้อหา ครอบคลุมหลายมิติ ทำให้เปิดรับความรู้ใหม่ และแนวคิดใหม่ได้ง่าย
- มีลักษณะเป็น ศาสตร์พื้นฐานของสังคมศาสตร์ มีฐานกว้างครอบคลุมมิติต่างๆ สามารถรับใช้สาขาวิชาอื่นๆ ได้
เช่น รัฐศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ นิเทศศาสตร์ ฯลฯ

มานุษยวิทยา

- ในช่วงอาณานิคม เน้นศึกษาสังคมที่แตกต่างจากสังคมตะวันตก เพื่อเข้าใจวิถีชีวิตของคนในสังคมใ้อาณานิคม
- ระยะเวลา เน้นศึกษาขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ความเชื่อ เพื่อเข้าใจและใช้ประโยชน์ในการปกครอง
- ปัจจุบัน แสดงให้เห็น ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ เข้าใจและเคารพในความแตกต่าง

คำอธิบายสังคมตามแนวทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

- สังคมเปรียบเสมือนร่างกาย มีองค์ประกอบหลายส่วน และแต่ละส่วนมีหน้าที่เฉพาะ
- แต่ละส่วนต้องทำหน้าที่ของตน และเมื่อรวมกันอย่างสมดุลแล้ว ร่างกายจึงจะมีชีวิตอยู่ได้
- **โครงสร้างสังคม** คือ องค์ประกอบของสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ
- การพิจารณา**โครงสร้างสังคม** ดูจากความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงองค์ประกอบเข้าด้วยกัน
 - เครือญาติ(ระบบอาวุโส สายตระกูล) ในสังคมชนเผ่า
 - ชนชั้น (เจ้านาย/บ่าวไพร่) ในสังคมศักดินา
 - ชนชั้น (นายทุน/กรรมกร) ในสังคมทุนนิยม
 - สหภาพ ในสังคมคอมมิวนิสต์
- ทุกองค์ประกอบต้องทำหน้าที่ ถ้าไม่ทำหน้าที่ หรือ **ถ้าหน้าที่นั้นไม่มีประโยชน์** องค์ประกอบหมดความจำเป็น
- เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่ง ต้องปรับเปลี่ยนส่วนอื่นให้สอดคล้องและสมดุล
- มุ่งเน้นการรักษาเสถียรภาพทางสังคม

เปรียบเทียบ (Weber) กับ (Marx)

Weber (Protestant Ethics and Sprit of Capitalism)

- สังคมพัฒนาการตามรูปแบบสังคมตะวันตกสู่ทุนนิยม จาก สังคมเกษตร สู่ สังคมอุตสาหกรรม
- การจะพัฒนาได้ต้องปรับเปลี่ยน ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรม
- ปรับจากค่านิยมในการเคร่งครัดทางศาสนา สู่ ค่านิยมในการขยันทำงาน มีวินัย ทำงานอย่างมีระบบ(bureaucracy)
- เมื่อปรับค่านิยม เปลี่ยนพฤติกรรม จะทำให้ได้ผลงานเพิ่มขึ้นและสอดคล้องกับหลักการทุนนิยม

Marx (Das Kapital)

- สังคมวิวัฒนาการในความสัมพันธ์เชิงชนชั้น จาก สังคมดั้งเดิม(บุพกาล) ทาส ศักดินา ทุนนิยม สังคมนิยม
- ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างทำให้เกิดการเปลี่ยนจากรูปแบบหนึ่งไปสู่อีกรูปแบบหนึ่ง
- ปัจจุบันได้เห็นการเปลี่ยนจากสังคมศักดินาสู่ทุนนิยมผ่านการปฏิวัติโครงสร้างอำนาจทางสังคมการเมือง
- สังคมนิยมคือรูปแบบที่ดีที่สุด จึงควรที่จะปฏิวัติโครงสร้างสังคม เลิกล้มระบบทุนนิยมที่นายทุนเอาเปรียบกรรมกร และปรับเข้าสู่ระบบสังคมนิยมที่ทุกคนเท่าเทียมกัน

สังคมตามแนวทฤษฎีระบบ (System Theory)

- ต้องสมดุล
- มีเสถียรภาพ (social solidarity)
- สังคมต้องมีเป้าหมาย (goal)
- มีความทันสมัย (modernization)
- พัฒนาสู่อุตสาหกรรม (development)
- มีการจัดระบบที่ดี (bureaucracy)
- มีความรู้ที่มีเหตุผล (rational-purposive knowledge)
- มีบรรทัดฐาน ค่านิยม และวิธีคิดเหมือนกัน

การพัฒนาตามแนวทฤษฎีระบบ

- การพัฒนา เศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรม ต้องปรับไปด้วยกัน
- สนับสนุนแนวคิดเสรีนิยม (liberalism) ประชาธิปไตย (democracy) และการเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัย (modernization)
- รูปแบบการพัฒนาของสังคมตะวันตก

เศรษฐกิจ

ทุนนิยม

การเมือง

ประชาธิปไตย

สังคมวัฒนธรรม

วิทยาศาสตร์ / ศาสนา

แนวคิดด้านกระแสหลัก

- ด้านโลกาภิวัตน์ตะวันตก (Neo-Marxist)
- นำเสนอแนวคิดสังคมนิยม (Socialism)
- ระบบคอมมิวนิสต์
 - ปฏิเสศ ทุนนิยม
 - ศาสนา
 - ประชาธิปไตย
- ด้านโลกาภิวัตน์การเมือง การล่าอาณานิคมไม่ถูก (Post-Colonialism)

แนวคิดวิพากษ์ (Critical Theory)

- **ต้านโลกาภิวัตน์**
- **ต้องพึ่งพิงตะวันตก**

Anti-Globalization

1. **Economic**
2. **Political**
3. **Cultural**

Dependency Theory

1. **Central (ศูนย์กลาง)**
2. **Periphery (ชายขอบ)**

แนวคิดวิพากษ์ สำนัก Frankfurt (Critical Theory)

- ความเหลื่อมล้ำของสังคม เกิดจากการที่มหาอำนาจอุตสาหกรรมจากประเทศใต้อาณานิคม
- กำไรที่ได้จากทรัพยากร ไม่ได้นำกลับมาลงทุนในประเทศที่สูญเสีย
- คนผิวขาวเข้ามาครอบงำคนพื้นเมือง สร้างคุณค่านิยมตะวันตก และความทันสมัย
- สร้างความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมตะวันตก กับ วัฒนธรรมท้องถิ่น
- การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและมนุษย์
- การครอบงำ (domination) ในระดับความสัมพันธ์ในสังคม โดยการสร้างวัฒนธรรมมวลชน (mass culture)
- สร้างความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมชนชั้นสูง กับ วัฒนธรรมชาวบ้าน
(high culture vs. mass culture)
- เกิดแนวคิดตะวันตกเป็น ศูนย์กลาง ส่วนอื่นเป็น ชายขอบ (core-periphery theory)
- เกิดการพึ่งพิงสินค้าตะวันตก (dependency theory)

Habermas: แนวคิดวิพากษ์

- ผสมผสาน Weber และ Marx
- วิกฤตสังคมนิยมสมัยใหม่ ไม่สมคูล
- โครงสร้างสังคม โครงสร้างอำนาจ ไม่เป็นธรรมชาติ
- ความเชื่อ ความคิด ความรู้ ถูกชักนำได้
- วัฒนธรรมถูกครอบงำและชักนำโดยรัฐได้

ทฤษฎีพึ่งพิง Dependency Theory, ทฤษฎีระบบโลก World System Theory

- การขยายตัวของทุนนิยมทั่วโลก
- มหาอำนาจในยุโรปและอเมริกาเป็นศูนย์กลาง
- ประเทศอาณานิคมอยู่ชายขอบ
- ศูนย์กลางเป็นผู้ชี้้นำ ครอบงำ และเอาเปรียบ

คำถาม/คำตอบ

คำถาม ---รูปแบบสังคมต้องเหมือนกันหมด ?

----บรรทัดฐานทางสังคมต้องมีชุดเดียว ?

----พฤติกรรมเบี่ยงเบน หรือ แตกต่าง ?

----การเปรียบเทียบวัฒนธรรมว่าเจริญ ไม่เจริญ ?

คำตอบ----ยอมรับความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรม

----ยอมรับวัฒนธรรมย่อย และ แตกต่าง

----สร้างแนวคิดทฤษฎีใหม่ ๆ

การผสมผสานแนวคิด

- เป้าหมายการพัฒนาโดยมี มนุษย์เป็นศูนย์กลาง แทนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
(Human-centered vs. Growth-centered)
- นำแนวคิดสังคมนิยมมาผนวก
 ความเสมอภาคทางสังคม (Social Equality)
 การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation)
 การพึ่งตนเอง (Self-reliance)
- การ กระจายอำนาจ ความเป็นธรรมทางสังคม
 ปรับจากรัฐบาลเป็นธรรมาภิบาล (Government vs. Governance)
- ยอมรับ ความคิดเห็นที่แตกต่าง ยอมรับ ความหลากหลาย (Diversity)

นิยามศัพท์ การให้ความหมาย และ การตีความใหม่

....ความหมายตามตำรากระแสหลักสมัยใหม่นิยม

....ความหมายที่ประกอบสร้างใหม่ยุคหลังสมัยใหม่นิยม

การให้ความหมาย **สถานภาพ บทบาท และ ครอบครั**

เดิม ความหมายสถานภาพใน ๒ มิติ บทบาทกำหนดโดยสถานภาพ

ascribed สถานะเมื่อเกิด (เพศ ฐานะทางเศรษฐกิจสังคม)

achieved สถานะที่ได้มาภายหลัง (ตำแหน่ง ฐานะ)

ปัจจุบัน ความหมายสถานภาพทางเพศมี ๕ มิติ บทบาท ลื่นไหลเปลี่ยนได้ (fluid)

เพศสรีระ biological sex (เพศเมื่อเกิด แต่ อาจแปลงเพศได้)

เพศสังคม gender (เพศที่สังคมรับรู้/ยอมรับ)

อัตลักษณ์ทางเพศ sexual identity (บุคคลตัดสินใจเลือกอัตลักษณ์เองได้)

เพศวิถี sexual orientation (เพศวิถี รสนิยมทางเพศ)

การแสดงออกทางเพศ sexual expression

การลื่นไหลทางเพศ queer

การให้ความหมาย **ครอบครัว**

เดิม

ครอบครัวเดี่ยว (พ่อ แม่ ลูก) nuclear family

ครอบครัวขยาย extended family, joint family

การแต่งงาน monogamy, polygamy

ปัจจุบัน

ครอบครัวรูปแบบต่างๆ kibbutz, commune

ศูนย์รับเลี้ยงเด็กกลางวัน (day-care)

โรงเรียนประจำ บ้านพักเด็กกำพร้า

ครอบครัว แม่/พ่อ เลี้ยงเดี่ยว

ครอบครัว ปู่ย่า / ตายาย เลี้ยงหลาน

ครอบครัวเพศหลากหลาย

ครอบครัวคนเดียว

การให้ความหมาย การจัดระเบียบทางสังคม บรรทัดฐานทางสังคม (social norm) ค่านิยมของสังคม (social values) การลงโทษทางสังคม (social sanction)

เดิม การขัดเกลาทางสังคม การเลี้ยงดู สั่งสอนเด็กให้อยู่ร่วมกันในสังคม

บรรทัดฐาน แนวทาง วิธีชีวิต ซึ่งเป็นที่ยอมรับทางสังคมตามความคาดหมายของกลุ่ม

ค่านิยม"คนดี"ตามบรรทัดฐาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ค่านิยมพื้นฐาน ๕ ประการ

พ.ศ. ๒๕๕๘ ค่านิยม ๑๒ ประการตามนโยบาย คสช.

พฤติกรรมเบี่ยงเบน พฤติกรรมที่แตกต่างจากบรรทัดฐาน และสังคมไม่ยอมรับ

การลงโทษทางสังคม ต่อว่า นินทา แสดงความรังเกียจ กีดกัน

ปัญหาสังคม พฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับบรรทัดฐานหรือกฎระเบียบของสังคม

ปัจจุบัน พฤติกรรมหลากหลาย **ไม่ใช่** พฤติกรรมเบี่ยงเบน

การสร้างบรรทัดฐานใหม่ (normalization) new normal

ลงโทษทางกฎหมาย ลงโทษโดยข้อตกลงทางสังคม หรือกลไกระหว่างประเทศ

การให้ความหมาย การจัดระเบียบทางสังคม การจัดระดับชั้น กลุ่มสังคม สถาบันสังคม

เดิม

การจัดระเบียบทางสังคม กำหนดบรรทัดฐาน ค่านิยม ฯลฯ เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น

การจัดระดับชั้น เพื่อตกลงร่วมกันในโครงสร้างสังคม และ โครงสร้างอำนาจ เพื่อรวมกันให้เป็นปึกแผ่น รอดพ้นจากการรุกรานของกลุ่มอื่น มีเสถียรภาพและความมั่นคง

การรวมกลุ่มทางสังคม (social group) แบ่งเป็น การรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรม หรือ ดำเนินการสู่เป้าหมายเดียวกัน
ครอบครัว คือ กลุ่มปฐมภูมิ

โรงเรียน คือ กลุ่มทุติยภูมิ

สถาบันทางสังคม องค์ประกอบของสังคมในลักษณะนามธรรม เพื่อแยกแยะความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนออกเป็นมิติต่างๆ เช่น สถาบันการเมือง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษา ฯลฯ

ปัจจุบัน

ประชาสังคม (civil society) รูปแบบทางสังคมที่ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมสาธารณะ ดำเนินการภายใต้กรอบกฎหมาย มีขอบเขตครอบคลุมประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมสาธารณะ

ขบวนการทางสังคม (social movements) การรวมตัวเพื่อเคลื่อนไหวให้เกิดผลกระทบหรือกีดขวางการเปลี่ยนแปลงบางอย่างในสังคม

เครือข่ายประชาสังคม ขบวนการประชาสังคม การเคลื่อนไหวขององค์กรประชาสังคม

ขบวนการทางสังคมใหม่ (New Social Movements) การทำประเด็นทางสังคมให้เป็นประเด็นทางการเมือง เช่น ขบวนการค้านอำนาจรัฐ อารยะขัดขืน

การให้ความหมาย กลุ่มชาติพันธุ์ เชื้อชาติ พหุวัฒนธรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มวัฒนธรรม ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน มีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและ ทางวัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อภาษาพูด

กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มที่มีลักษณะทางกายภาพคล้ายคลึงกัน

ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ ๑. ฐานะชนกลุ่มน้อย/ชนกลุ่มใหญ่

กลุ่มที่มีอำนาจในการปกครอง (dominant group) / กลุ่มใต้อำนาจ (subordinate group)

กลุ่มชนชั้นนำ จำนวนน้อย (elite group) / มวลชน จำนวนมาก (mass)

ชนกลุ่มใหญ่ มีอำนาจในการปกครอง และ มีจำนวนมาก (majority group)

ชนกลุ่มน้อย ไม่มีอำนาจในการปกครอง และ มีจำนวนน้อย (minority group)

๒. ฐานะทางเศรษฐกิจสังคมเท่าเทียมกัน ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้เคียงกัน พึ่งพาอาศัยกัน

สังคมพหุวัฒนธรรม/ชาติพันธุ์

สังคมหลากหลายทางวัฒนธรรม

การให้ความหมาย **ประชาธิปไตย**

เดิม ระบอบการเมืองการปกครองโดยมีผู้แทนประชาชน

การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

พรรคการเมือง

ปัจจุบัน ประชาธิปไตยทางตรง (บนท้องถนน) / ทางอ้อม(ผ่านผู้แทน)

อารยะขัดขืน คือ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

ประชาธิปไตยครึ่งใบ

การให้ความหมาย สิทธิมนุษยชน

เดิม ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน **Universal Declaration of Human Rights, 1948**
เน้น ความสัมพันธ์ รัฐ / ประชาชน

Duty Bearer รัฐมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิของประชาชน (protect, respect, fulfill)

Rights Holder ประชาชนเป็นผู้ทรงสิทธิ

ปัจจุบัน การขยายบทบาทของภาคธุรกิจ **UN Guiding Principles on the Implementation on the Protect, Respect, Remedy Framework, 2011.**

รัฐ มีหน้าที่ให้ความคุ้มครอง **Responsibility to Protect**

ธุรกิจ มีหน้าที่ เคารพ **Responsibility to Respect**

ผู้ละเมิด มีหน้าที่เยียวยา **Responsibility to Remedy**

การให้ความหมาย ความมั่นคง

เดิม ความมั่นคงของชาติ

ภัยคุกคามความมั่นคงของชาติ

อุดมการณ์ประชาธิปไตย การล่าอาณานิคม (๗๓๗)

ทฤษฎี การขยายตัวทางเศรษฐกิจ การช่วงชิงทรัพยากร

ลัทธิคอมมิวนิสต์

ปัจจุบัน ความมั่นคงของมนุษย์

ความมั่นคงทางอาหาร

ความมั่นคงทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ๗๓๗

การให้ความหมาย และ การปรับกระบวนการทัศน์ “การพัฒนาสังคม”

.....การพัฒนาเศรษฐกิจแนวทุนนิยม/เสรีนิยม (พ.ศ. ๒๕๐๐)

.....การพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ผลกระทบทางบวกและทางลบ (พ.ศ. ๒๕๑๕)

.....การพัฒนาที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (พ.ศ. ๒๕๓๐)

.....การพัฒนาสังคมหลังวิกฤติเศรษฐกิจและการเงินการคลัง (พ.ศ. ๒๕๔๐)

.....การพัฒนาสังคมกับวิกฤติการเมือง (พ.ศ. ๒๕๕๐)

๒. ผลกระทบของโลกาภิวัตน์

การปรับกระบวนการทัศน์ “การพัฒนาสังคม”

๒. ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ และ การปรับกระบวนการทัศน์ “การพัฒนาสังคม”

.....การพัฒนาเศรษฐกิจแนวทุนนิยม/เสรีนิยม (พ.ศ. ๒๕๐๐)

.....การพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ผลกระทบทางบวกและทางลบ (พ.ศ. ๒๕๑๕)

.....การพัฒนาที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (พ.ศ. ๒๕๓๐)

.....การพัฒนาสังคมหลังวิกฤติเศรษฐกิจและการเงินการคลัง (พ.ศ. ๒๕๔๐)

.....การพัฒนาสังคมกับวิกฤติการเมือง (พ.ศ. ๒๕๕๐)

การพัฒนาเศรษฐกิจแนวทฤษฎีทุนนิยม/เสรีนิยม (พ.ศ. ๒๕๐๐)

๒๕๐๐-๒๕๑๕ พัฒนาเศรษฐกิจตามทฤษฎีทุนนิยมกระแสหลัก (แผนพัฒนาฯ ฉบับ ๑-๒)

- ทฤษฎีความทันสมัย
- ปรับค่านิยมทางสังคมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (เพิ่มอัตราการเจริญเติบโต—growth (GDP))
- Modernization without Development
- ผลกระทบทางลบของการพัฒนาเศรษฐกิจ
 - การถกเถียงทางความคิดของแนวคิดทุนนิยม กับ สังคมนิยม (first vs. second world)
 - การขยายตัวของประเทศโลกที่สาม (Group of 77)
 - การขยายตัวของสำนักวิพากษ์ (critical theory) และ สำนักประกอบสร้าง (constructivism)

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ผลกระทบทางบวกและทางลบ (พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๓๐)

๒๕๑๕ – ๒๕๓๐ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ผลกระทบทางบวกและทางลบ

- แผนพัฒนาฉบับที่ ๓ เพิ่มคำว่าสังคม เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
- เพิ่มประเด็น ประชากร
- สหประชาชาติ เริ่มปรับกระบวนการพัฒนา ศึกษาข้อดีของสังคมนิยม ข้อดีของทุนนิยม
- แผนพัฒนาฉบับที่ ๔ เน้นการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค พัฒนาเมืองหลักเมืองรอง
- สหประชาชาติ ยอมรับเรื่องการพึ่งตนเอง (self-reliance) ของสังคมนิยมรัสเซีย
- ความเสมอภาคเท่าเทียมของทุกคน(participation)ในระบบคอมมูนของจีน
- แผนฯ ๕ กำหนดยุทธศาสตร์แก้ปัญหาความยากจนด้วยแนวคิดการพึ่งตนเองและการมีส่วนร่วม

การปรับกระบวนการทัศน์ในแผนพัฒนาฉบับที่ ๕ (๒๕๒๕-๒๕๒๘)

แผนฯ ๕ แผนแก้ปัญหาความยากจน เพิ่มแนวคิดสังคมนิยม

- Social equity ความเท่าเทียมทางสังคม
- เส้นความยากจน
- นโยบาย ๖๖/๒๓ เปิดโอกาส “องค์กรพัฒนาเอกชน—NGO”
- พึ่งตนเอง (self reliance) และมีส่วนร่วม (participation)
 - แบ่งกลุ่มหมู่บ้าน (ยากจน ปานกลาง ก้าวหน้า)
 - เลือกโครงการเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน (เช่น ธนาคารควาย ธนาคารข้าว ฯลฯ)
- แต่ยังคงวัดระดับการพัฒนาด้วยอัตราความเจริญทางเศรษฐกิจ

การปรับกระบวนการทัศน์ในแผนพัฒนาฉบับที่ ๖ (๒๕๓๐-๒๕๓๔)

แผนฯ ๖ (๒๕๓๐-๒๕๓๔)

รัฐสนับสนุนพัฒนาอุตสาหกรรม

ภาคประชาสังคมช่วยรัฐพัฒนาสังคม

ส่งเสริมไทยเป็นเสือตัวที่ ๕ แห่งเอเชีย

- ส่งเสริมบทบาทองค์กรพัฒนาเอกชน จัดตั้ง กป.อพช.
- เน้น การมีส่วนร่วม ชรรมาภิบาล ประชาสังคม

การพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลาง (พ.ศ. ๒๕๓๐ -)

UNDP ทบทวนกระบวนการทัศน์การพัฒนา (Human Development)

- มีรายงานการพัฒนามนุษย์ทุกปี (ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๙๐ / พ.ศ. ๒๕๓๓)
- แผนฯ ๖ (๒๕๓๐-๒๕๓๔) แผนฯ ๗ (๒๕๓๕-๒๕๓๙) มุ่งพัฒนาอุตสาหกรรม เลี้ยวที่ ๕
- ปฏิวัติ รสช. ๒๕๓๔ (สะท้อนว่า เศรษฐกิจ การเมือง สังคม ไม่สอดคล้องกัน)
- ๒๕๓๕ นายกฯ อานันท์ (ยกเลิกห้ามองค์กรประชาสังคมยุ่งเกี่ยวการเมือง ให้รณรงค์ได้)
- ประชุม IMF ในไทย (NGO People's Forum จัดประชุมซ้อน ต่อต้านการสร้างเขื่อน)
- UN Conference on Environment and Development – UNCED
- พรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ๒๕๓๕
- เศรษฐกิจพอเพียงถึงจุดสูงสุด

การพัฒนาสังคมหลังวิกฤติเศรษฐกิจและการเงินการคลัง (พ.ศ. ๒๕๔๐ -)

แผนฯ ๘ (๒๕๔๐-๒๕๔๔) ปรับกระบวนการที่สนับสนุนพัฒนาโดยมีคนเป็นเป้าหมาย

- แก้ปัญหาสังคม และฟื้นฟูวิกฤติเศรษฐกิจ ด้วยแนวคิด หลากหลาย

World Bank (social fund กองทุนสังคม, social capital ทูทางสังคม)

ธุรกิจชุมชน –OTOP,สวัสดิการชุมชน—เงินกองทุนหมู่บ้าน,

สร้างความเข้มแข็งชุมชน, ฯลฯ)

ADB (Social Sector Program Loan, social safety nets – สวัสดิการผู้ยากไร้รุนแรง

---- ประชานิยม)

Miyazawa Plan ช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบ เพิ่มสมรรถนะการแข่งขันในอนาคต

- ความชัดเจนเรื่องผลกระทบทางสังคมจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผิดพลาด

สรุปยุทธศาสตร์ การพัฒนาสังคมหลังวิกฤติเศรษฐกิจและการเงินการคลัง (๒๕๔๐)

สวัสดิการสังคม (สวัสดิการชุมชน สวัสดิการผู้ยากไร้ สวัสดิการแรงงาน)

บุคคล ประกันสังคม(บัตรประกันสังคม) ประกันสุขภาพ สุขภาพดีถ้วนหน้า (บัตรทอง)

กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา เบี้ยผู้สูงอายุ

ต่อมา ปรับสู่ **ประชานิยม**

ชุมชน กองทุนหมู่บ้าน ความเข้มแข็งชุมชน ธุรกิจชุมชน (OTOP) ฯลฯ

ต่อมา ปรับสู่ **ธุรกิจ SME**

การปรับเปลี่ยนที่สำคัญ

ปรับ แนวคิดการพัฒนา จาก การสงเคราะห์เพื่อความอยู่รอด (needs-based)

สู่ การได้สิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (rights-based)

UN
สหประชาชาติ

Security Council
UNSC
คณะมนตรีความมั่นคง

Economic and Social Council –
ECOSOC
คณะมนตรีเศรษฐกิจ-สังคม

Human Rights Council
UNHRC
คณะมนตรีสิทธิมนุษยชน
- Charter-based (กลไกกฎบัตร)
(สำนักงาน OHCHR)
- Treaty-based (กลไกพันธกรณี)

สหประชาชาติ: สิทธิมนุษยชนกับการพัฒนา

- 1986 Declaration on Rights to Development
- 1993 Vienna Declaration on Human Rights
- 2000 Human Security Commission (2000-2003)
Millennium Development Goal (2000-2015)
UN Social Compact (2000)
UN Convention against Transnational Organized Crime (Palermo Convention)
- 2006 UN ยกระดับ Human Rights Council เทียบเท่ากับสิทธิทางเศรษฐกิจสังคม
- 2011 UN Guiding Principles on “Protect, Respect, Remedy” Framework for Business and Human Rights

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิในการพัฒนา (ค.ศ. 1986)

- สิทธิในการพัฒนาเป็นสิทธิที่ไม่อาจเพิกถอนได้
- มนุษย์เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา
- รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในเบื้องต้นในการดำเนินขั้นตอนในการกำหนดนโยบายการพัฒนา
- รัฐต้องดำเนินขั้นตอนอย่างเต็มที่ในการจัดการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวางและรุนแรง
- รัฐต้องดำเนินการเพื่อประกันการใช้สิทธิอย่างเต็มที่และส่งเสริมการพัฒนาอย่างก้าวหน้า

UN Global Compact (2000)

- ปี 2000 สหประชาชาติเริ่มโครงการส่งเสริมให้ภาคธุรกิจให้ความสำคัญกับสังคม โดยเน้น Corporate Social Responsibility--CSR
- มีหลักการ 10 ข้อ
 - สิทธิมนุษยชน (2)
 - มาตรฐานการทำงาน (4)
 - สิ่งแวดล้อม (3)
 - การต่อต้านคอร์รัปชัน (1)

ความสำคัญของ UN Global Compact

1. มีการนำพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนมาพิจารณาเพื่อความให้ชัดเจนขึ้น
2. ปรับแนวคิดจากเดิมเรื่องสิทธิพลเมืองกับสิทธิการเมืองกับการใช้อำนาจของรัฐ โดยรวมแนวคิดสิทธิในการพัฒนาและผลกระทบต่อประชาชนผู้ด้อยอำนาจ
3. ยอมรับว่าผู้ละเมิดสิทธิมีทั้งหน่วยงานรัฐ และนอกภาครัฐ
4. ยอมรับว่ากฎหมายระหว่างประเทศอาจไม่สอดคล้องกับกฎหมายภายในประเทศ
5. ให้ความสำคัญกับธุรกิจที่มีความซับซ้อนและความเชื่อมโยงกัน (value chains)
6. รวมประเด็น FTA, bioethical issues, ธุรกิจยา และ สิ่งแวดล้อม
7. ยืนยันความจำเป็นที่ภาคธุรกิจต้องคำนึงถึงประเด็นสิทธิมนุษยชน

UN Guiding Principles on Implementing the “Protect, Respect, Remedy” Framework for Business and Human Rights (2011)

1. **Protect** ภาครัฐมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิของปัจเจกบุคคล และชุมชนไม่ให้ถูกละเมิดโดยภาคธุรกิจ โดยการกำหนดกฎเกณฑ์ที่เหมาะสม (เน้นผู้ยากไร้และด้อยโอกาส)
2. **Respect** ภาคธุรกิจต้องปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนในการเคารพสิทธิ
ไม่ละเมิดสิทธิและรบกวนเมื่อมีการละเมิดสิทธิ
3. **Fulfill** บุคคล ชุมชน และภาคประชาสังคม ทุกคนย่อมสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม
Remedy ผู้ได้รับผลกระทบ ย่อมได้รับการเยียวยาอย่างเป็นธรรม

ประเด็นสำคัญของ UN Protect, Respect, Remedy Framework for Business and Human Rights

1. หน้าที่รัฐในการส่งเสริมให้ภาคธุรกิจเคารพสิทธิมนุษยชน
2. กำหนดแนวทางเพื่อให้ภาคธุรกิจลดความเสี่ยงในการละเมิดสิทธิไม่ใช้การสมัครใจ
3. กำหนดมาตรฐานสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม เพื่อ ตรวจสอบการเคารพสิทธิมนุษยชนของภาคธุรกิจ (ภาคธุรกิจ รัฐ ประชาสังคม นายทุน ฯลฯ)
4. ผู้ที่ละเมิดสิทธิต้องเยียวยาและแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้น
5. รวมความรับผิดชอบของธุรกิจที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ทั้งหมด (supply chain)

การขยายตัว ของ ขบวนการประชาสังคม ขบวนการประชาธิปไตย และขบวนการ สิทธิมนุษยชน ข้ามชาติ/ทั่วโลก

- องค์กรภายในประเทศทำงานร่วมกับองค์กรสากลในรูปแบบ เครือข่าย
- องค์กรเคลื่อนไหวในรูปแบบ ขบวนการทางสังคม
 ๑. ขบวนการสิทธิเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม
ต้านโลกาภิวัตน์ จาก ผลกระทบทางสังคม ของการพัฒนา
 ๒. ขบวนการสิทธิพลเมือง/การเมือง
เรียกร้องประชาธิปไตย และเสรีภาพในการแสดงออก
 ๓. เป้าหมายสาธารณะ ดำเนินการเปลี่ยนแปลงระเบียบสังคมนอกภาครัฐ นอกกลไกการเมือง

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ (๒๕๔๖ – ๒๕๕๐)

ฟื้นฟูจากวิกฤตเศรษฐกิจ ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง สร้างระบบ **ธรรมาภิบาล**

- ฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพ และมีภูมิคุ้มกัน เข้าสู่สมดุล และยั่งยืน
- สร้างระบบ ธรรมาภิบาลป้องกันปราบปรามคอร์รัปชัน
.....กลไกตรวจสอบ
- เสริมสร้างฐานรากของสังคม ให้เข้มแข็ง ยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้
มีระบบคุ้มครองทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ
ความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน
- แก้ปัญหาความยากจน
ความเชื่อมโยงระหว่างเมือง กับ ชนบท
บริหารจัดการธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาสังคม กับ วิกฤตการเมือง (พ.ศ. ๒๕๕๐)

- **วิกฤตการเมือง**๒๕๓๔ ปฏิวัติ รสช. และ รัฐบาล นายอานันท์
.....๒๕๔๘ ปฏิวัติ คมช. และ รัฐบาล นายสุรยุทธ์
.....๒๕๕๒ เลื่อนถั่ง
.....๒๕๕๒ – ๒๕๕๓ การชุมนุม
..... ๒๕๕๓ ปฏิวัติ คสช. และ รัฐบาล นายประยุทธ์
- **การเคลื่อนไหวทางสังคม** ของ **ขบวนการประชาสังคม ขบวนการประชาธิปไตย**
และขบวนการสิทธิมนุษยชน

วงจรสิทธิมนุษยชนและการเกิดขบวนการสิทธิมนุษยชน

(Mark Fezzo (2015) The Sociology of Human Rights

Cycle of Rights

- เกิดการละเมิดสิทธิในสังคมกว้างขวาง

Social context and incidents of rights violations.

- จำเป็นต้องมีนโยบายและกฎหมายเพิ่มเติม

Agreement that human rights policy and legislation is needed.

- สร้างสำนึกเรื่องสิทธิในกลไกอำนาจรัฐและในหมู่ประชาชน

New legislation affected power structure and people's conscience.

UN-NGO-SMOs Nexus

ขบวนการทางสังคมมักใช้ประเด็นประชาธิปไตย ธรรมชาติ สิทธิมนุษยชน และ สิ่งแวดล้อม

1. ทำทนายรัฐ และ ธุรกิจ
2. เคลื่อนไหว ในรูป เครือข่าย เป็น ขบวนการ
3. นอกภาครัฐ
4. มีการจัดตั้ง อย่าง เป็นระบบ มี ทุนหนุนเสริม
5. เป้าหมายชัดเจน

เน้นหลักการประชาธิปไตย ธรรมชาติ สิทธิมนุษยชน และ สิ่งแวดล้อม

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ (๒๕๕๑ – ๕๔) และ ๑๑ (๒๕๕๕-๕๘)

พัฒนาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ (๒๕๕๑ – ๒๕๕๔)

- คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา
- เศรษฐกิจพอเพียง
- สร้างสมดุลการพัฒนาในทุกมิติ

พัฒนาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ (๒๕๕๕ – ๒๕๕๘)

สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม
และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง

ประเด็น “พัฒนาสังคม” หลังปี ค.ศ. 2015

๑. การเกิดประชาคม อาเซียน
๒. เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

สหประชาชาติ กับ ประเด็น “พัฒนาสังคม” ก่อนปี ค.ศ. 2015

- การปรับกระบวนการทัศน์และกำหนดเป้าหมายการพัฒนาสังคมของสหประชาชาติ

- 1972 **Human Environment** (เน้น คน กับ สิ่งแวดล้อม และ ส่งเสริมภาคประชาสังคม)
- 1986 Declaration on the **Rights to Development** (สิทธิในการพัฒนาและผลกระทบทางสังคม)
- 1990 UNDP **Human Development Report** (ใช้ตัวชี้วัด สุขภาพ การศึกษา และ รายได้)
- 1993 Vienna **Declaration and Plan of Action for Human Rights**
- 2000-2003 Commission on **Human Security** (ความมั่นคงในชีวิต)
- 2000 UNDP **Millennium Development Goal** (มี 8 เป้าหมาย --- เน้นการอยู่รอด needs-based approach)
- 2000 **Palermo Convention** (UNTOC--- Organized Crime (อาชญากรรมข้ามชาติ, EU(IUU), US(TIP Report)
- 2006 **Human Rights Council** upgraded to same level as Human Security Council and ECOSOC)
- 2015 **UNDP Sustainable Development Goals** (มี 17 เป้าหมาย --- เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน)

ประเด็น “พัฒนาสังคม” ก่อนปี ค.ศ. 2015 ของไทย

- **UN** กำหนดเป้าหมายในประเด็นทางสังคมให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้
- **ไทย** ได้รับการจัดให้อยู่ระดับกลาง ดัชนีการพัฒนามนุษย์ รายงานประเทศไทยมี ๓ ฉบับ
1999/2542 เพิ่มเรื่อง **Human Deprivation** เพื่อผู้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ
2003/2548 เพิ่มเรื่อง **Human Achievement** นำเสนอ ดัชนีความก้าวหน้าของคน/พลังชุมชน
2007/2550 เพิ่มเรื่อง **Sufficiency Economy** นำเสนอ เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน
- ไทยผ่านเป้าหมาย **MDG Plus** (เป้าหมายที่ท้าทายยิ่งขึ้น) ตั้งแต่ ค.ศ. ๒๐๐๓
- แต่ประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำยังคงอยู่ หรือ เพิ่มมากขึ้น
- ไทยถูกตรวจสอบประเด็น ค้ามนุษย์ ด้วย ใบเหลือง IUU และ Tier 2 Watch List ของ US
- ไทยถูกท้าทายประเด็น สิทธิมนุษยชน และ ประชาธิปไตย จาก วิกฤตการเมือง

• ประเด็น “พัฒนาสังคม” หลังปี ค.ศ. 2015

ASEAN Integration

- การบูรณาการ คือ การที่ ประชาคมอาเซียนเคลื่อนไปข้างหน้าด้วยกันทั้งภูมิภาค
- พัฒนาทุกด้านพร้อมกัน สังคมวัฒนธรรม กับ เศรษฐกิจ และ ความมั่นคง

แต่

๑. ประชาคมความมั่นคงเข้มแข็งที่สุด เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของ SEATO

๒. การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในอาเซียนยังไม่เท่ากัน

๓. มีความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม ไม่มีความเป็นธรรมทางสังคม

- การอยู่ร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน อย่าง สงบ สันติ และ เป็นธรรม

๑. ดูแลเรื่องความเหลื่อมล้ำระหว่างประเทศ

๒. การค้ามนุษย์ แรงงานข้ามชาติ รวมทั้งกลุ่มค้ายาเสพติดต่างๆ

๓. คุ้มครองสิทธิมนุษยชน ธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน

กระบวนการทัศน์ “พัฒนาสังคม” หลัง ปี ค.ศ. 2015

การพัฒนาที่ยั่งยืน เท่าเทียม เป็นธรรม เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ประเด็น “พัฒนาสังคม” ที่ต้องคำนึงถึง

- สิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย
- สวัสดิการสังคม เพื่อความเป็นธรรมทางสังคม ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- ธรรมชาติบาล ความโปร่งใส เสมอภาค เท่าเทียม ทัวถึง
- ภาคประชาสังคม และ การตรวจสอบ
- ธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน คนและสิ่งแวดล้อม
- ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน
- ฯลฯ

ขอบคุณค่ะ